

УДК 378.11

РОЗВИТОК УПРАВЛІННЯ ВНЗ У КОНТЕКСТІ ОНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Пономарьова Г.Ф., Степанець І.О.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

У статті розглядаються питання розвитку управління ВНЗ як результату й умови вдосконалення системи педагогічної освіти.

Ключові слова: розвиток, система педагогічної освіти, управління, вищий навчальний заклад.

РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНИЯ ВУЗА В КОНТЕКСТЕ ОБНОВЛЕНИЯ СИСТЕМЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Г.Ф. Пономарева, И.А. Степанец

В статье рассматриваются вопросы развития управления ВУЗа как результата и условия совершенствования системы педагогического образования.

Ключевые слова: развитие, система педагогического образования, управление, высшее учебное заведение

DEVELOPMENT OF MANAGEMENT OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT IN THE CONTEXT OF PEDAGOGICAL EDUCATIONAL UPDATE SYSTEM IN UKRAINE

G.F. Ponomareva, I.O. Stepanets

In the article examines the questions of development of management in the system of higher educational establishment as the result and condition of improving pedagogical education system.

Keywords: development, pedagogical educational system of, management, higher educational establishment.

Оновлення системи освіти нерозривно пов'язане з оптимізацією системи управління освітою на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівні.

Затверджена Указом президента України «Національна доктрина розвитку освіти» об'єктивно характеризує систему управління освітою, яка має розвиватись як державно-громадська.

Створення цілісної сучасної управлінської системи на всіх рівнях визначається її здатністю бути гнучкою, демократичною, мобільною, здатною до самоорганізації і самореалізації.

Модернізація ж нинішньої системи управління освітою зумовлена перш за все, переходом до програмно-цільового управління, запровадження нової етики управлінської діяльності, що відповідає принципам колегіальності, компетентності, позитивної мотивації, відповідальності.

Метою статті є поглиблення сутнісної характеристики поняття «управління», аналіз та визначення перспектив удосконалення управління педагогічними ВНЗ у контексті оновлення системи педагогічної освіти.

Розглядаючи проблему в її історичній ретроспективі слід зазначити, що інтерес викликає розвиток системи управління освітою, починаючи з Російської імперії XIX – початку XX століття. Зокрема, протягом XIX століття відбувається цілеспрямоване перетворення державних освітніх установ за західноєвропейським зразком [1].

1802 року створюється Міністерство народної освіти для «воспитання юношества и распространения наук», яке керувало вищими, середніми і нижчими навчальними закладами. Роль колегії при міністрі, яка вирішувала всі питання, виконувало Головне управління училищ, до складу якого імператором призначались чиновники і опікувачі навчальних округів. Виконавцем рішень Головного управління був єдиний департамент Міністерства.

З 1835-го року, у зв'язку з перебудовою навчальних округів нижча, середня і вища школи стали підпорядковуватися адміністративній владі округу. Опікувач навчального округу призначався імператором [1].

В середині 50-х років XIX століття система управління училищ і Навчальний Комітет Міністерства, навчальні округи були виведені із управління місцевих генерал-губернаторів [2].

В період з 1863 по 1917 рік в управління освітою кілька разів відбувалися зміни. Класова елітарна освіта поступово перетворювалась у всекласову елітарну, яка відповідала потребам суспільства. В управління освітою спостерігались дві тенденції: домінування в урядовому курсі консервативних, реакційних тенденцій, прагнення здійснювати жорстку централізацію і контроль за освітою; в той же час розвиток виробництва обумовив децентралізацію управління професійними навчальними закладами, демократизацію складу випускників, виникнення неурядових навчальних закладів [4].

Після подій 1917-го року створюється єдина система народної освіти, управління якою зосереджується в Головпрофосвіті. Управління ж середньою професійною освітою будується за галузевим принципом [3].

На початку радянського етапу розвитку системи педагогічної освіти в основному було зображено вищі педагогічні навчальні заклади, ліквідовано приватні, неурядові середні спеціальні навчальні заклади, в тому числі й педагогічні, такі як, наприклад, учительські семінарії, єпархіальні училища та ті заклади, що з'явилися за останні десятиліття перед жовтневим переворотом.

Опікуючись проблемами освіти, центральні партійні органи і Рада Міністрів СРСР неодноразово розглядали питання і приймали рішення щодо заходів про подальший розвиток вищої і середньої освіти, покращення підготовки і використання фахівців, удосконалення керівництва навчальними закладами. В ряді постанов, одночасно з висвітленням недоліків у діяльності вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, мова йде про необхідність вдосконалення підготовки кадрів із середньою спеціальною освітою і доцільність нарощування їх кількості, оскільки цього вимагає розвиток суспільства, який характеризується глибоким проникненням науки у всі сфери матеріального виробництва, культурного будівництва і громадського життя.

Вивчення науково-педагогічних джерел свідчить, що визначальними у справі модернізації системи педагогічної освіти у XX століт-

ті стали 80-ті роки. На Колегії Міністерства вищої і середньої освіти СРСР 1981 року розглядається питання про завдання вищої і середньої спеціальної школи і приймається рішення про надання пропозицій Міністерству щодо заходів покращення системи і практики управління вищою і середньою спеціальною освітою [5, с. 4-7].

1986-го року Колегією Міносвіти СРСР затверджено документ, у якому визначились основні напрями перебудови вищої і середньої спеціальної освіти в Україні [6]. Зокрема йшлося про накопичення нерозв'язаних проблем і наростання негативних явищ, що вимагало не лише вдосконалення професійної підготовки педагогічних працівників у рамках чинної системи, а й внесення істотних змін у її структуру і механізми функціонування.

Аналіз чисельних наукових досліджень з проблеми підготовки майбутніх педагогів і ознайомлення з програмними документами дозволяють стверджувати, що найважливішим фактором, який обумовлює оновлення системи педагогічної освіти в руслі її модернізації з початку 90-х років, є розробка Концепції розвитку безперервної педагогічної освіти як основи державної політики в цій галузі й обґрунтування в ній конкретних цілей, виражених у показниках, які можна виміряти й об'єктивно оцінити. Саме Концепція визначила мету і завдання сучасної системи педагогічної освіти, перспективи її розвитку на різних рівнях, зокрема, управлінському.

Різні аспекти проблеми управління закладами освітою, підвищення професійної компетенції її керівників досліджували вітчизняні й зарубіжні вчені: В. Бондар, Л. Даниленко, М. Дарманський, О. Зайченко, І. Зязюн, М. Кондаков, Ф. Паначин, М. Поташник, О. Савченко, Т. Шамова, М. Шубін та ін.

Нині, коли мова заходить про управління, механізм його оновлення, то висловлюються різні, часто не співвідносні між собою думки.

Одні під оновленням управління розуміють його демократизацію, як тотальне руйнування всіх організаційних структур, відкидають необхідність управління вважаючи, що вся історія управління в радянській школі – безперервний ланцюг хибних думок і діяльності. Інші вважають, що необхідно нарощувати обсяг громадської компоненти в управлінні, щоб заклади освіти із державно-громадського утворення

перетворювалися на громадсько-державне. Існують думки про те, що частину функцій управління слід передати студентам, їхнім органам і організаціям, а педагогам в цьому випадку відводиться роль радників, консультантів. Нарешті, висловлюються погляди, що вдосконалення системи управління можливе тільки в тому випадку, коли буде комплексно оновлено зміст освіти тощо.

Очевидно, що кожна із вище наведених точок зору заслуговує на увагу.

Під управлінням слід розуміти регулювання процесів, які протікають у певній системі. Термін «управління» означає свідому діяльність, пов'язану з виробленням і втіленням їх у життя, з регулюванням системи відповідно до поставленої мети, з підведенням підсумків діяльності, із систематичним одержанням, переробкою і використанням інформації [7].

Стосовно вищого навчального закладу термін «управління» означає цілеспрямований і планомірний вплив на колектив у цілому, на окремих працівників та студентів з метою організації і координації їхньої діяльності, правильного здійснення навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності.

Управління ВНЗ у сучасних умовах демократизації усіх сфер людського життя – це, насамперед, розширення прав педагогічних і науково-педагогічних колективів, відмова від жорсткої централізації і регламентації усіх сторін навчально-виховного процесу, науково-педагогічної діяльності викладачів і позааудиторної роботи, дальший розвиток колегіальності керівництва.

Послідовне впровадження таким чином певної автономії ВНЗ створює умови для самостійного визначення змісту навчання й структури навчального процесу, запровадження інновацій, формування й реалізації механізмів заохочення й стимулювання професійного розвитку працівників та навчання студентів тощо.

Особливого значення набувають питання щодо ролі і місця держави в управлінні вищою освітою, структури управлінської діяльності стосовно окремих ланок і ВНЗ:

У сучасних умовах виокремлено кілька варіантів побудови відносин держави і ВНЗ, які містять окремі критичні компоненти.

1. Визначення внутрішньої стратегії і структури організації діяльності ВНЗ, призначення ректорів, проректорів, директорів та органів управління.

2. Визначення спеціалізації ВНЗ, кваліфікаційних рівнів освіти, кількості студентів та навчальних дисциплін, критеріїв набору, квот та гарантії якості.

3. Порядок фінансування, фінансова звітність, використання фінансових ресурсів тощо.

4. Комплектування персоналу тощо.

Названі проблемні питання, з нашого погляду, значною мірою спонукають органи управління освітою різних рівнів шукати оптимальні шляхи і засоби їх вирішення. Особливо це стосується, як уже наголошувалось, управління ВНЗ.

Процес управління має деякі особливості, кожна з яких відіграє важливу роль в успішній управлінській діяльності. Ці особливості загальновідомі, тому вважаємо за необхідне наголосити, що їх усвідомлення дає змогу керівникові ВНЗ переборювати неупорядкованість впливів на об'єкти управління і будувати свою діяльність.

Навряд чи хто буде заперечувати ідею про те, що престиж навчального закладу, його успіхи у формуванні особистості студентів значною мірою утримується керівником закладу, його компетентністю, професійною зрілістю, організаторськими здібностями, вмінням сформува-ти колектив тощо.

Визначаючи систему знань і умінь керівника закладу освіти, ми виходимо з того, що:

- управлінська діяльність (УД) – це система дій, спрямованих на підготовку, прийняття і реалізацію рішення;

- управлінські знання і вміння необхідні не тільки для реалізації відповідних функцій, й для виховного впливу на членів колективу і комунікативних зв'язків з ними;

- керівник – це лідер – член колективу, за яким він визнає право приймати рішення в знайомих для нього ситуаціях; індивід, який здатний відігравати центральну роль в організації спільної діяльності.

Головна стратегічна мета – створення умов для розвитку і само-реалізації кожної особистості у процесі формування фахівців.

Окремо слід розглянути питання демократизації управління.

Типовою помилкою щодо розуміння процесу демократизації управління навчальним закладом є відмова від жорсткого, а часом і повного контролю як функції управління, яка притаманна тільки старій командно-адміністративній системі.

Демократизація управління закладами системи освіти по суті означає лише зміну ролі внутрішнього контролю як частини управлінської праці. Вона передбачає оптимальне для навчального закладу, педагога, студента поєднання адміністративного, педагогічного, колективного контролю й самоконтролю кожного суб'єкта педагогічного процесу. Самоконтроль розглядається як вища форма демократії. Однак він не може замінити контроль за наслідками діяльності учасників педагогічного процесу.

Таким чином, розвиток системи педагогічної освіти обумовлює необхідність удосконалення управління нею. Воднораз запровадження нових підходів в організації управлінської діяльності безпосередньо впливає на модернізацію педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джуринський А.Н. История образования и педагогической мысли: Учебное пособие для студ.высш.уч.завед. – М.: Изд-во ВЛАДОС ПРЕСС, 2002. – 400 с.]
2. Историко-статистический очерк общего и среднего специального образования в Российской Империи. – Спб.: Б.\в., 1884. – 370 с.
3. Королев А.Ф. Очерк по истории советской школы и педагогики 1917-1920. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1958. – 447 с.
4. Кузьмин Н.Н. Низшее и среднее специальное образование в дореволюционной России. – Челябинск: Южно-Урал.книжн.изд-во., 1971. – 278 с.
5. О задачах высшей и средней специальной школы // Бюллетень Министерства высшего среднего специального образования СССР.– М., 1984 – № 4. – с. 4-7.
6. Основні напрямки перебудови вищої і середньої освіти в Україні (офіц. вид. 1.– к.: Вища школа., 1987. – 86 с.).
7. Рабченюк Т.С. Внутрішкільне управління: практичний посібник. – К.: Радянська школа, 2000. – 176 с.